

УДК 330.342

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-18>**Сергєєва Я.С.**аспірантка кафедри менеджменту,
Донбаська державна машинобудівна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1203-6743>**Serhieieva Yana**

Donbass State Engineering Academy

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРА НАДАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

В статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади генези державного управління та здійснення політики надання соціальних послуг та організації соціального захисту в Україні, регуляторні основи формування національної моделі економічного розвитку господарської системи в контексті соціальної складової державної політики в сучасних умовах (воєнний стан та стан параметрів соціально-економічної моделі підтримання національної економіки, оцінка застосування соціально орієнтованої політики держави, інституційний осередок реалізації сучасної господарської системи, генезис відповідної моделі функціонування економіки) і методологічні аспекти до визначення потреб соціального захисту та соціального забезпечення і базових детермінант формування, розвитку системи надання соціальних послуг в конкретно-історичних умовах державної політики, зокрема децентралізації. Визначено та проаналізовано сучасний стан національної підсистеми соціального забезпечення (в частині утримання та кризового стану соціально-економічної підсистеми, нівелювання реальних ризиків поглиблення соціальної нерівності), що дозволяє вибрати найбільш оптимальні заходи протидії породженим ними негативним наслідкам. Запропоновано шляхи аналізу алгоритму надання соціальних послуг в умовах децентралізації, підтриманні функцій інститутів соціального захисту та соціального забезпечення за відповідною класифікацією (така структурованість чітко ідентифікує їх роль в регулюванні суспільного відтворення на основі комплементарної поєднання, зменшуючи при цьому ризики можливого падіння рівня життя населення в кризових умовах) і виділити положення про програми дій уряду на період подолання воєнного та кризових станів в країні з урахуванням регіональних проблем соціального забезпечення та безпеки життєдіяльності населення, дозволить подолати соціальну дезинтеграцію соціальної незахищеності певних категорій громадян і забезпечити належний відповідний доступ до надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та інклюзивності розвитку національної господарської системи країни.

Ключові слова: державна політика, соціальна послуга, соціальний захист, соціальне забезпечення, економічна система, структура надання послуги, децентралізація.

SOCIAL SERVICES IN UKRAINE: PROVISION STRUCTURE AND FEATURES OF STATE POLICY

The article substantiates the theoretical and methodological foundations of the genesis of state administration and the implementation of the policy of providing social services and the organization of social protection in Ukraine, the regulatory foundations of the formation of a national model of the economic development of the economic system in the context of the social component of state policy in modern conditions (the state of war and the state of socio-economic parameters models of maintaining the national economy, assessment of the application of socially oriented state policy, the institutional focus of the implementation of the modern economic system, the genesis of the corresponding model of the functioning of the economy) and methodological aspects to determine the needs of social protection and social security and the basic determinants of the formation and development of the system of providing social services in specific historical conditions of state policy, in particular decentralization. The current state of the national social security subsystem has been determined and analyzed (in terms of the maintenance and crisis state of the socio-economic subsystem, leveling of real risks of deepening social inequality), which allows choosing the most optimal measures to counteract the negative consequences generated by them. Ways of analyzing the algorithm for the provision of social services in conditions of decentralization, supporting the function of social protection and social security institutions according to the appropriate classification are proposed (such a structure clearly identifies their role in regulating social reproduction based on a complementary combination, while reducing the risks of a possible drop in the standard of living of the population in crisis conditions) and highlight the provisions on government action programs for the period of overcoming military and crisis situations in the country, taking into account the regional problems of social security and the safety of life of the population, will allow to overcome the social disintegration of social insecurity of certain categories of citizens and ensure proper and appropriate access to the provision of social services in conditions of martial law and inclusiveness of the development of the national economic system of the country.

Key words: public policy, social service, social protection, social security, economic system, structure of service provision, decentralization.

JEL classification: O11, P41, P51

Постановка проблеми. Використання на практиці основних структурних засад реформи децентралізації в Україні призвело до розвитку місцевого самоврядування, утворення об'єднаних територіальних громад, які переймають на себе нові сфери повноважень. Одним із таких напрямів і є соціальне забезпечення та допомога, як важлива сфера з огляду на те, що вона сто-

сується осіб, які потребують цієї допомоги, оскільки з різних причин вони опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема в умовах воєнних дій в країні, так і сама процедура надання соціальних послуг. Місцева ланка владних структур має бути близькою до рівня отримувачів цих послуг, докладаючи зусиль у відповідності до чинного законодавства з метою забезпе-

чення їм відповідних гідних умов життя. Це проблемне питання, оскільки, враховуючи, що органи місцевого самоврядування, створені протягом останніх років, мають величезні потреби для розвитку.

Завжди існує відповідна суперечність між виконанням завдань з розвитку та соціальними завданнями. Досвід сучасного європейського самоврядування, показує, що недостатня увага, яку органи місцевого самоврядування приділяють соціальній допомозі та соціальній сфері загалом (освіта, культура), призводить до уповільнення процесів розвитку в довгостроковій перспективі, а у складних випадках – і до відтоку отримувачів послуг. Будівництво технічної інфраструктури, яким би воно не було важливим, не може замінити потреби людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ключовою була можливість узгодження соціальних потреб суспільства із планами економічного розвитку за мирних часів, зараз на перший план виходять питання взаємодії місцевої ланки надавачів послуг з відповідними міжнародними організаціями, які беруть на себе певну долю допомоги в умовах воєнного стану, зокрема для ВПО. Перед такими викликами зараз стоять національні органи державної служби та органів місцевого самоврядування, використовуючи досвід інших, у тому числі європейських країн, які вже пройшли цей шлях, досягнувши як соціальних, так і належних економічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Налагодження адекватних сучасності умов забезпечення ефективного ринку надання соціальних послуг в Україні на усіх рівнях управлінської політики держави має стати ключовим завданням як для відповідних органів виконавчої влади (державної служби), так і органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Проте, слід зазначити, що наразі в умовах воєнних дій та недореформування соціальної сфери існує й нагальна потреба в економії, раціональному використанні бюджетних коштів, розробленні та впровадженні ефективної та дієвої системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації.

Висвітлення проблем надання соціальних послуг, теоретичні аспекти, практичні питання розроблення та реалізації соціальної політики, системи надання соціальних послуг за умов децентралізації розкрито у працях багатьох зарубіжних та провідних вітчизняних учених, зокрема Коваль К. П. [1], Бутка М. П. [2], Шулла Р. С. [3], Руженського М. М. [5, с. 7] та ін.

Однак, незважаючи на достатньо широке коло науково-дослідних робіт та практичних напрацювань з питань надання соціальних послуг, досі ще залишається відкритим питання вдосконалення системи їх надання в умовах реформування територіальної організації влади. Зумовлене це тим, що за умов воєнного стану та бойових дій в нашій країні під впливом реалізації державної політики з реформування територіальної організації влади та інтенсивних перетворень у соціально-політичній сфері гостро постає питання оптимізації процесу надання соціальних послуг, наближення їх до безпосередніх споживачів, спрощення процедур тощо, зокрема для ВПО. Це зумовило вибір теми й мети дослідження, окреслило коло завдань, які потребують вирішення в межах статті.

Мета статті полягає в тому, що процес систематизування теоретичного обґрунтування сучасної системи

надання соціальних послуг, та розробка науково-практичних рекомендацій щодо механізму модернізації та використання належної робочої базової концепції на період подолання кризових станів в країні з урахуванням регіональних проблем соціального захисту населення в умовах воєнного стану задія регулювання окремих гострих питань соціального забезпечення та соціальної згуртованості, забезпечення можливості рівноправності у доступі до надання соціальних послуг в умовах інклюзивності розвитку соціальної підсистеми національної господарської системи на сучасному етапі військових дій.

Виклад основного матеріалу. Система соціальних послуг на даному етапі дослідження потребує додаткового аналізу та обґрунтування зважаючи на ті воєнні дії, які відбуваються на території нашої держави та мають першочергове значення для населення у всіх регіонах країни в цілому, особливо для ВПО. Соціальні послуги, як ключовий інструмент соціального забезпечення та соціального захисту населення, відіграють значну роль у підтриманні якості життя суспільства та забезпеченні підвищення цієї якості. Такі послуги як соціальна безпека, працевлаштування та навчання здобувачів, догляд за дітьми, соціальна допомога в різновидах тощо, є життєво важливими у досягненні таких основних цілей як соціальна, економічна та територіальна згуртованість, підтримуюча зайнятість та її підвищення, соціальна інтеграція осіб та економічне підтримання та можливе зростання на окремих етапах [2]. Проте сьогоденні реалії засвідчують, що Україна, в умовах військових дій, стикається із такими фундаментальними проблемами як зміна демографічної структури, низькі темпи економічного зростання, вимушена міграція, швидка зміна моделей зайнятості та їх нові форми, поширена відсутність та нестабільність доходу, зокрема і серед осіб, яких віднесено до середнього класу. Все це певним чином актуалізує питання модернізації процесів надання соціальних послуг та адаптації моделей соціальної підтримки з метою кращого реагування на сучасний стан в країні, мінливі потреби та соціальні виклики – старіння населення, зростання рівня безробіття, суттєві обмеження у фінансуванні тощо.

В процесі модернізації соціальних послуг національні органи влади дедалі більше диверсифікують способи організації та надання фінансування цих послуг (наприклад, посилена децентралізація, передача певних завдань приватним – прибутковим або неприбутковим установам та громадським організаціям). Тобто, дедалі при аналізі з'ясовуємо, що все більша частка цих наданих соціальних послуг підпадає під дію правил щодо конкуренції та внутрішнього ринку.

Слід застосувати модернізаційний підхід до моніторингу регіональних державних процесів соціального спрямування, які чинять вплив на ефективність соціального захисту населення та передбачає наступні етапи: 1) формування системи індикаторів, що характеризують рівень модернізації сфери надання соціальних послуг; 2) визначення рівнів розвитку регіонів за такими складовими, як рівень модернізаційного стану економічної сфери, рівень модернізаційного стану демографічної складової та рівень модернізаційного стану сфери зайнятості; 3) визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи індикаторів та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів; 4) виді-

лення критеріїв для класифікації та групування регіонів за рівнем модернізації сфери надання соціальних послуг; 5) визначення регіональних характеристик за рівнем модернізації сфери надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виокремлення найважливіших проблем кожного регіону [2, с. 114]. Рівень модернізації сфери надання соціальних послуг регіону пропонуємо визначати за допомогою аналізу таких його складових: рівень модернізаційного стану економічної сфери (РЕС), рівень модернізаційного стану демографічної складової (РДС) та рівень модернізаційного стану сфери зайнятості (РСЗ).

Також відзначимо, що використання цифрових заходів може стати ефективним інструментом у вирішенні соціальних проблем, і громадським організаціям важливо сфокусувати увагу на їх цінності. Подолання бар'єрів у цифровізації є важливим, оскільки цей підхід в наданні послуг може підтримати професіоналів та допомогти вразливим категоріям населення.

Маркетизація надання послуг є наступним елементом світової практики задля модернізації системи надання соціальних послуг.

Воєнні, економічні, демографічні, екологічні, технологічні та інші екзогенні та ендогенні фактори все сильніше впливають на стан та розвиток української економіки та суспільства в цілому, викликають потребу розробки адекватної довгострокової стратегії і реалізації відповідних програм надання соціальних послуг та соціального захисту населення загалом. На думку окремих авторів вона має включати ефективну систему регулювання державою сфери зайнятості населення, яка є ареною для прояву навичок і здібностей людини та де створюються передумови для вирішення багато чисельних проблем у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства [3, с. 8; 4; 5].

Надто ґрунтовно обмежені сучасні соціально-економічні умови в країні актуалізують проблему ефективної реалізації державної політики у сфері зайнятості населення за умов децентралізації. Основні заходи з її реалізації мають бути спрямовані на зменшення негативного впливу кризових ситуацій на рівень зайнятості людей, підтримання економічної активності населення та запобігання можливості зростання рівня безробіття. Ефективна державна регуляторна політика зайнятості має забезпечувати формування ринку праці з максимально збалансованими попитом та пропозицією робочої сили, у т. ч. через створення сучасних та якісних робочих місць, забезпечення умов для професійної підготовки, забезпечення гідних умов праці тощо.

Необхідність здійснення таких заходів, модернізації методів і технологій обслуговування населення формує відповідні вимоги до кола фахівців, які безпосередньо реалізують державне управління та адміністрування у сфері зайнятості, надають соціальні послуги населенню на рівні окремої територіальної громади. Тобто, питання кадрового забезпечення реалізації державної політики зайнятості є ключовим, а проблема професійного відбору з урахуванням вимог до професійних та особистісних якостей персоналу державної служби розглядається нами як запорука її перспективної реалізації.

Поточна системна криза сьогодення, соціальна за своєю природою та спровокована бойовими діями в

країні, проявляється в зростанні хронічного безробіття, соціальної нерівності та утримання, екологічних загроз, кризі духовних цінностей, взаємної довіри і культури. Нинішній етап глобального розвитку характеризується поглибленням глобальної структурної кризи. Невідповідність сучасних соціальних формальних і неформальних інститутів, їх неузгодженість, екстрактивний характер призводять до змін господарської системи, що неминуче викликає зменшення довіри та її кризи [6, с. 10]. Зростання суперечностей і гальмування в цілому економічного розвитку через суспільно-економічну кризу зменшують можливість перетворення формальних і неформальних інститутів, утворюючи таким чином пастку невідповідності якості економічного розвитку і, відповідно, змінюють умови надання соціальних послуг.

З метою уникнення існуючих загроз, на думку автора, стратегічна лінія та відповідна програма розвитку сучасної соціальної підсистеми національної господарської системи повинна бути скоординована з системою влади та соціальної складової суспільства, сформульованими цілями і науковим обґрунтуванням методології, методики та здійсненнях на практиці механізмів досягнення цих цілей.

Слід зазначити, що характерною ознакою сучасного стану глобального підтримання (за умов воєнного стану) слід визначити зниження ефективності державної політики та регулювання системи надання соціальних послуг через ускладнення прогнозування ситуації та деформацію основних реакцій соціальної підсистеми національної господарської системи на екзогенні та регуляторні впливи за умов децентралізації.

Висновки. Стабілізуючою бажаною платформою реалізації результативної та фінансово-спроможної вітчизняної системи надання соціальних послуг, соціального захисту та соціального забезпечення в сучасних умовах військової агресії та оцінки закордонного досвіду надання таких послуг (зокрема, європейського) є економічне підтримання на базі концепції усталеного розвитку з комплексним поєднанням економічної, соціальної та екологічної його складових. Ситуаційними умовами і ендогенними факторами забезпечення реалізації даної концепції в Україні є припинення бойових дій, процеси реформування інституту власності, орієнтування економіки на утвердження шостого технологічного укладу, стимулювання науково-технічної діяльності в державному і корпоративному секторах, підтримання, наскільки це буде можливим, розбудови національної інноваційної системи, створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, інтеграція науки і бізнесу, нарощування всіх складових соціалізації економіки тощо. Ключовим компонентом ефективного функціонування системи соціального забезпечення та надання соціальних послуг є модернізація інституту зайнятості в умовах децентралізації. Виокремлення положення концепції дій уряду на період подолання воєнного та кризових станів в країні з урахуванням регіональних проблем соціального захисту населення дасть можливість подолати соціальну дезінтеграцію соціальної незахищеності окремих категорій громадян і забезпечити рівноправність в доступі до системи надання соціальних послуг в умовах інклюзивності розвитку соціальної складової національної господарської системи.

Список використаних джерел:

1. Бутко М. П., Коваль К. П. Індикатори моніторингу модернізаційного стану регіональної системи надання соціальних послуг в децентралізаційних умовах. *Регіональна економіка*. 2021. № 2 (100). С. 100–109. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-10>
2. Особливості діяльності місцевих органів публічного управління в умовах реформатування владних повноважень: колективна монографія / за загред. М. П. Бутка. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка». 2020. 352 с.
3. Шулла Р. С., Попик М. М., Зеліч В. В. Концептуальні підходи до оцінки якості життя: зарубіжний досвід і можливості його застосування у вітчизняній теорії та практиці. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14> (дата звернення: 18.07.2020).
4. Шевченко О. О. Еволюція господарської системи: методологія аналізу у світовій економічній думці (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 304 с.
5. Руженський М. М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : монографія. Київ : ІПКДСЗУ, 2013. 318 с.
6. Шевченко О. О., Разумова О. І., Денисов С. В. Механізм регулювання здійснення соціального супроводу вразливих верств населення. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2020. Вип. 45/2020. С. 8–12.

References:

1. Butko M. P., Koval K. P. (2021) Indykatory monitorynhu modernizatsiinoho stanu rehionalnoi systemy nadання sotsialnykh poslug v detsentralizatsiinykh umovakh [Indicators of monitoring the state of modernization of the regional system of providing social services under decentralization conditions]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2 (100), pp. 100–109. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-10>.
2. Butka M. P. (2020) Osoblyvosti diialnosti mistsevykh orhaniv publicnogo upravlinnia v umovakh pereformatuvannia vladnykh povnovazhen: kolektyvna monohrafiia [Peculiarities of the activity of local public administration bodies in the conditions of reformatting of power: a collective monograph]. Chernihiv: NU «Chernihivska politekhnika», 352 p.
3. Shulla R. S., Popyk M. M., Zelich V. V. (2020) Konceptualni pidhody do ocinky yakosti zhyttya: zarubizhnyj dosvid i mozhlyvosti jogo zastosuvannya u vitchyznyanij teorii ta praktyci [Conceptual approaches to quality of life assessment: foreign experience and possibilities of its application in domestic theory and practice]. *Biznes Inform*, no. 5, pp. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14>.
4. Shevchenko O. (2017) Evoljucija ghospodarskoji systemy: metodologhija analizu u svitovij ekonomichnij dumci (kinecj KhIKh – pochatok KhKhI st.) [Evolution of economic system: methodology of analysis in world economic thought (end of XIX – beginning of XXI century)]. Kyiv: Center for Educational Literature. 304 p.
5. Rugenskiy M. (2013). Socialnyj zahust naselennja v umovakh formuvannja runkovoji modeli ekonomiki Ukrain [Social protection of the population in the conditions of formation of the market model of the economy of Ukraine: monograph]. Kyiv: IPKDSZU, 318 p.
6. Shevchenko O., Razumova O., Denisov S. (2020). Mekhanizm reguluvannja zdisnennja socialnogo suprovody vrazluykh verstv naselennja [Mechanism of regulation of implementation of social support of vulnerable population groups]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. "Economics and Management" series*, vol. 45/2020, pp. 8–12.